

فلسفه ی سقوط حکومتها و تمدن آنها از دیدگاه قرآن کریم

علی اصغر فیضی پور

اشاره :

در توصیف "تمدن" آورده اند که "تمدن اجتماعی شدن انسان است" "وقتی فرهنگ عمومی به میزانی از رشد برسد فکر شهر نشینی به وجود می آید" لازمه ی آن "پذیرش نظم اجتماعی است"

انسان اجتماعی برای گام نهادن در شاهره نهادینه شدن امور اجتماعی نیازمند نظم و قانون است و قانون هم نیازمند حکومت و حاکم... طبق تعالیم اسلامی حکومت و ولایت از آن خداوند است.

حکومت غیر خداوند نیز در صورت اذن از طرف او مشروعیت می یابد

بهترین حکومتی که بتواند زمینه ساز رشد استعدادهای بشر برای ایجاد تمدن، نظم اجتماعی، رفع نیازهای مادی و معنوی باشد، حکومت خداوند بر بندگان و پیامبران و امامان بر انسان هاست.

لازمه ی پذیرش حاکمیت حق، اجتناب از طاغوت و مظاهر طاغوتی است که حافظ تمدن، فرهنگ، حکومت و کرامت انسانی است.

در رویکرد قرآن کریم دونهظام قابل تصور است:

۱- نظام توحیدی:

که بر اساس "ایمان به خداوند" و پیروی از دستورات و احکام الهی بنا گذاشته شده است.

در این نظام حاکمیت مطلق از آن خداوند است.

حکومت امانت است و حاکمان امانت دار. مردمی که این نظام را می پذیرند "مومنان" به خداوند و "بندگان حق" و پیروان حقیقت اند و در یک کلام "عباد..." هستند و

۲- نظام شری:

که بر اساس پیروی از طاغوت و حاکمیت غیر خدا استوار است رهبران این نظام مشروعیت خود را از زر، زور، تزویر و طغیانگری می گیرند و بر باطل بنا شده است. مردم در این حکومت نیز فرمان برداران "طاغوت" اند

حکومتی که بر ایمان به خدا و خدمت به خلق خدا و رعایت حقوق موجودات عالم استوار نباشد و بر ظلم، تعدی، تجاوز به حقوق دیگران، طغیانگری، گناه، تفرقه و بی تقوایی بنا شده باشد در سرراشییی سقوط گام برمی دارد.

۱- رویکرد قرآن در فلسفه ی سقوط حکومتها و تمدنها:

قرآن، کامل ترین کتاب هدایت بشر است. بهترین راه شناخت فلسفه ی سقوط و زوال حکومتها و تمدنها مراجعه به این کتاب آسمانی است و آشنایی با آن عبرتی بزرگ برای صاحبان خرد و اندیشه و حاکمان و

نخبگان خواهد بود. در این نگرش آیات کریمه را می توان به چهار گروه تقسیم نمود:

گروه اول:

آیاتی که جنبه ی کلی دارند و سنت الهی را در مورد هلاکت جوامع ظالم و کافر بیان می دارد.

۱- انبیاء / ۱۱ "و چه بسیار مردم مقتدری در شهر و دیارها بودند که ما به جرم ظلم و ستم کاری آنها را در هم شکسته و هلاک ساختیم و قومی دیگر به جای آنها بیا فریدیم." پیامها:

۱- هلاکت به دنبال ظلم، یک سنت الهی است.
۲- هرکس قانون الهی را بشکند، شکسته می شود
۳- انسانها خود، سرنوشت خود را رقم می زنند
۴- اگر ظلم به صورت یک سیره و روش در آید، قهر الهی را در پی خواهد داشت لیکن اگر ظلمی مداوم نباشد و انسان با متوجه شدن آن توبه کند قهر خداوند را به دنبال نخواهد داشت.

۵- نابود ساختن و ایجاد کردن، برای خداوند تفاوتی ندارد.

حج / ۴۵ "و چه بسیار شهر دیاری که ما اهلش را در آن حال که به ظلم ستم مشغول بودند به خاک هلاکت نشانیدیم و اینک آن شهرها از بنیاد ویران است و چه چاه قناتهای

آب که معطل و چه قصرهای عالی بی صاحب گشت

پیام ها:

- ۱- قهر خدا بر ستمگران حادثه نیست ، یک جریان است .
- ۲- از تاریخ عبرت بگیرید .
- ۳- نتیجه ی ظلم ، نابودی است .
- ۴- در برابر قهر خدا، نه سقفی می ماند نه ستونی .

دسته ی دوم :

آیاتی که بیان گر هلاک اقوام و جوامعی است که پیامبران الهی را تکذیب کرده و با آنها به مقابله پرداخته اند .

- ۱- طلاق / ۸ و چه بسیار مردم دیاری را که از خدا و رسولانش سر پیچیدند به حساب سخت مواخذه کردیم و به عذاب بسیار شدید مغدب ساختیم
- ۲- زمر / ۲۵ " آنان که پیش از این امت بودند پیامبران خود را تکذیب کردند و از جایی که پی نمی بردند عذاب حق بر آنها فرود آمد."
- ۱- زمر / ۲۶ " و خدا عذاب ذلت و خواری را در دنیا به آنها چشاند در صورتی که عذاب آخرت اگر بدانند سخت تر است "

پیامها :

- ۱- نتیجه ی تقوای الهی در این جهان ، دور ماندن از قهر الهی در قیامت است .
- ۲- یکی از شکنجه های مجرمان ، شنیدن سخنان تحقیر آمیز است .
- ۳- آنچه انسان را در قیامت گرفتار می کند ، گناهانی است که آگاهانه آنها را انجام داده است .
- ۴- تاریخ پر عبرت کفار و طاغوت های گذشته درس عبرتی برای آیندگان است
- ۵- دست خداوند در کیفر مجرمان باز است و می تواند از راه ها ی پیش بینی نشده آنها را عذاب کند
- ۶- همه کیفرها به قیامت موکول نمی شود
- ۷- عذاب قیامت سخت تر و مداوم تر است ، کفار تکذیب کنندگان سختی قیامت را نمی دانند که چنین عمل می کنند .

دسته ی سوم :

آیاتی که سرنوشت هلاکت بار قوم خاص و معینی را بیان می کند:

۱- فجر / ۶-۷-۱۴ " ای رسول ما ندیدی که

خدای تو با عاد چه کرد؟ و نیز به اهل شهر ارم که صاحب عظمت و قدرت بودند چگونه کیفر داد."

پیام ها:

- ۱- تاریخ قلع و قمع متجاوزان را فراموش نکنید.
- ۲- نابود کردن طغیانگران جلوه ی ربوبیت خداوند است .
- به قول سعدی :
- ترحم بر پلنگ تیز دندان

ستم کاری بود بر گوسفند ان

۳- نشانه ی خرد و عقل، عبرت گرفتن از تاریخ است .

۴- پیامبر اکرم (ص) توسط وحی از تاریخ قوم عاد و ثمود و فرعون آگاهی داشت .

۵- تاریخ استفاده از ستون های سنگی در معماری، به قوم عاد می رسد .

۲- بقره / ۶۵ " قطعاً دانسته اید جماعتی که از شما عصیان و رزیده ، حرمت شنبه را نگاه نداشتند آنان را مسخ کردیم و گفتیم بوزینه شوید"

پیام ها:

- ۱- از دانستی های تاریخ عبرت بگیرد.
- ۲- کسی که حکم خدا را نسخ کند ، خود را مسخ کرده است. تغییر و تحریف چهره ی دین تغییر چهره ی انسانیت را به دنبال دارد .
- ۳- استراحت و عبادت باید جزء برنامه های رسمی باشد و هرکس زمان تعطیل و تفریح و عبادت را به کار مشغول شود متجاوز است
- ۴- هرکس راه خدا را کنار بگذارد ، بوزینه صفت مقلد دیگران خواهد شد .
- ۵- در جهان طبیعت تبدیل موجودی به موجود دیگر ممکن است.

دسته ی چهارم

آیاتی که افراد و گروه های مخالف انبیاء و ادیان الهی را مشخص می کند :

۱- انعام / ۱۲۳ " و همچنین ما قرار دادیم که در هر دیاری روسای بد کار و ستمگر با مردم آنجا مکراندیشند و در حقیقت مکر جز با خویشان نمی کنند و به این هم آگاه نیستند."

پیام ها:

- ۱- سنت الهی پاسخ دادن به مکر و حيله های دشمنان است .
- ۲- تلاش های خوبان و بدان همه در مدار

قدرت الهی است .

۳- رهبران فاسد و مفسد ریشه های فساد جامعه اند .

۴- مکر و تزویر حربه ی رهبران مفسد است .

۵- ازدست دادن صفا و صداقت و گرفتار شدن به قهر الهی بزرگ ترین ضربه ای است که حيله گران به خود می زنند .

۶- بدتر از بیماری، جهل به بیماری است و بدتر از حيله ی ندانستن این که آثار سوء آن هم به حيله گر بر می گردد .

۲- اسراء / ۱۶ و ما چون اهل دیاری را بخواهیم " به کیفر گناه " هلاک سازیم پیشوایان و متعلمان آن شهر را " به طاعت " امر کنیم لیکن آنها فسق و تبهکاری در آن دیار پیش گیرند و آنجا تنبیه و عقاب لزوم خواهد یافت آنگاه همه را به (جرم بد کاری) هلاک می سازیم."

هر قومی با گناهی به نابودی کشیده شدند که در قرآن بیان شده است:

۱- قوم نوح در اثر طغیان، کوردلی، تقلید کور کورانه .

۲- قوم هود به علت بت پرستی و انحراف در عقیده و تکذیب آیات الهی .

۳- قوم ثمود در نتیجه نافرمانی، فاصله طبقاتی، تکبر، فساد و استثمار .

۴- قوم لوط به علت شهوترانی و انحراف جنسی .

۵- قوم مدین در اثر سه عامل شرک، فساد و کم فروشی .

۶- قوم فرعون در اثر تبعیضات نژادی و استثمار ملت ضعیف .

۷- قوم بنی اسرائیل به علت نقض عهد و میثاق الهی .

۸- قوم بنی اسرائیل جدید در اثر سلب توجه از مفاهیم دین و کتاب آسمانی و روی آوردن به ظواهر دنیای مادی .

پیام ها:

- ۱- یکی از شیوه های قهر و کیفر الهی رفاه زدگی و فرو رفتن در نعمت هاست .
- ۲- وجود مترفین در جامعه زمینه ساز قهر الهی است.
- ۳- سقوط اخلاقی و اجتماعی جامعه به دست روسای مرفه آنان است.

- ۱- رفتار حضرت شعیب نسبت به مردم، دلسوزانه و برادرانه بود و شاید نسبتی با اهل مدین داشت.
- ۲- تبلیغ و تربیت باید همراه با عاطفه و محبت باشد.
- ۳- توحید و یکتا پرستی، محور دعوت انبیاست.
- ۴- معجزه و دلیل های انبیا در مسیر رشد و تربیت مردم و وابسته به ربوبیت خداوند است.
- ۵- پس از شرک و انحراف عقیدتی، انحراف های اقتصادی مهم ترین مساله ی قوم

قوم مدین که حضرت شعیب(ع) رهبری آنان را به عهده داشت، دارای صفت ثقلب و کم فروشی بودند. قرآن آنان را از خاسرین معرفی می نماید.

اعراف/ ۸۵ "و به سوی (مردم مدین، برادرشان شعیب را فرستادیم. آن حضرت) گفت ای قوم من! (تنها) خدا را بپرستید، جز او خدایی برای شما نیست. همانا از طرف پروردگارتان (معجزه و) دلیلی روشن برای شما آمده است. پس پیمانته و ترازو را (در داد و

- ۴- مرفهان بی درد پیش از دیگران در برابر دعوت انبیا می ایستند چون رفاه معمولاً سرچشمه ی فساد است .
- ۵- مهلت دادن به نافرمانان سنت الهی است.
- ۶- نهادهای الهی را جدی بگیریم، خود را اصلاح کنیم، چون عامل اجرای تهدیدهای الهی عملکرد خود ماست .
- ۷- بدون اتمام حجت عذاب الهی نازل نمی شود.
- ۸- قهر و عذاب الهی شدید است .
- ۹- همه چیز و همه کار با قدرت خدا انجام می شود.

علل اقتصادی سقوط حکومت ها و

تمدن ها:

یکی از عوامل مهم سقوط حکومت ها انحطاط اقتصادی است و اقتصاد پویا و پیشرفته نیز از نشانه های ترقی جامعه است . در یک تقسیم بندی کلی ، مسائل به سه بخش تولید، توزیع و مصرف تقسیم می شود . سیستم اقتصادی سالم سیستمی است که به تولید کالاهای اساسی و ضروری پرداخته و توزیع عادلانه داشته باشد و در مصرف نیز از اسراف و تبذیر به دور باشد .

اول: بی لیاقتی مسئولان اقتصادی

اگر مسئولان اقتصادی از تخصص و تعهد و دلسوزی برخوردار نباشند و با سیاست برنامه اقتصادی صحیح را تدوین نکنند سرمایه های ملی را به هدر داده، موجب ضعف و ناتوانی کشور می گردد و موجب آشفتگی سیاسی و اجتماعی می شود و به ناچار سقوط حکومت منجر می شود .

عوامل سقوط روم و عثمانی را می توان این گونه بیان کرد:

- ۱- آشفتگی سیاسی.
 - ۲- عدم کشت، گندم در داخل.
 - ۳- واردات غلات .
 - ۴- سنگینی مالیات بر محصولات کشاورزی.
 - ۵- تبدیل سرزمین های حاصلخیز به مناطق مسکونی.
 - ۶- مهاجرت روستاییان و دهقانان به شهر.
 - ۷- کاهش ارزش پول و زدن سکه های بی اعتبار توسط دولت.
 - ۸- نوسان قیمت کالا .
 - ۹- یاس و ناامیدی مردم از اوضاع موجود.
- دوم: کم فروشی

حضرت شعیب بوده است.

- ۶- کم فروشی، ثقلب در معامله، کم ارزش جلوه دادن اجناس مردم و ایجاد خلل در اقتصاد، حرام و از مصادیق فساد است.
- ۷- پیامبران، بر مسائل اقتصادی جامعه نیز

سندها) تمام ادا کنید و کالاهای مردم را کم نگذارید و در زمین پس از آنکه اصلاح گشته فساد نکنید. این (رهنمودها) برایتان بهتر است، اگر مومن باشید.

پیام ها:

و حضرت علی(ع) فرمودند: "کل مازاد علی الاقتصاد اسراف."

پیامبر اکرم(ص) فرمودند:

"برای اسراف کار سه علامت است، ۱- می خورد آنچه را که از آن او نیست، ۲- می پوشد آنچه را که از آن او نیست، ۳- و می خرد آنچه را که از آن او نیست."

و حضرت در بیان دیگر فرمودند: "از اسراف در مال و خرج آن بهره‌زید و بر شما باد به میانه روی، زیرا قومی که اعتدال ورزید هرگز فقیر نشد."

چهارم: کفران نعمت

یکی از عوامل انحطاط و سقوط جوامع انسانی کفران نعمت است.

در آیات فراوانی خداوند به اقوام گوناگون یادآوری می نماید که نعمت های گوناگون را فراموش نکنید که کفران نعمت، عذاب الهی را به دنبال خواهد داشت.

در سوره ابراهیم آیه ۲۸ می فرماید: "مردمی را که نعمت خدا را به کفر مبدل ساخته و قوم خود را به دیار هلاک رهسپار کردند."

پیام ها:

۱- هرگونه تبدیل، تغییر و تحریف نعمت ها و آیات الهی کفر است.

۲- رهبران منحرف، مایه ی هلاکت و فساد جامعه می شوند و مردم را به جهنم می فرستند.

و حضرت علی(ع) فرمودند: "هرگاه نعمت‌ها به سوی شما روی آورد، آن را با کمی سپاسگذاری از خود دور نسازید."

طبق آیات کریمه و روایات شریفه همان گونه که کفران نعمت موجب عذاب الهی می شود، شکر نعمت نیز سبب افزایش آن می گردد.

پنجم: رشوه خواری

در قرآن کریم واژه ی رشوه و هم خانواده آن بکار نرفته است ولی تعبیراتی چون اثم و لحت به آن تفسیر شده است.

خداوند در آیه ی ۱۸۸ سوره بقره بشدت از آن نهی می کند و در آیه ی ۴۲ مائده نیز لحت به معنای رشوه تفسیر شده است.

آیه ۱۸۸/بقره "و اموال یکدیگر را به باطل (و ناحق) در میان خودتان نخورید و اموال را به (عنوان رشوه، به کیسه) حاکمان و قاضی

انعام/۱۴۱" و اسراف نکنید، چرا که خداوند، اسراف کاران را دوست ندارد"

پیام ها:

۱- اسراف کار، میغوض خداوند است.

نکات:

۱- اسراف منهی خداوند است.

۲- خداوند مسرفین را دوست ندارد.

تبذیر یعنی نابود کردن سرمایه های مادی و معنوی، خداوند می فرماید:

"به راستی که میزدان برادران شیطانند"

۲- اسراء/۲۶ "یعنی هرگز تبذیر روا مدار"

خداوند مسرفان را مفسدان زمین معرفی می کند و از پیروی آنان بشدت نهی می فرماید:

۳- شعراء/۱۵۱ و ۱۵۲ "و فرمان مسرفان را اطاعت نکنید" ۱۵۱

"همانها که در زمین فساد می کنند و اصلاح نمی کنند" ۱۵۲

- خداوند در سوره ی یونس آیه ۸۳ می فرماید: "و فرعون در زمین علو و سرکشی داشت و از اسراف کاران به شمار می رفت."

پیام ها:

۱- ریشه ی فساد انسان، برتری جویی های اوست.

۲- نظام اسراف گر، نظام فرعونی است. - امام صادق(ع) فرمودند: "پرهیزگار باش و اسراف نکن... که تبذیر نوعی اسراف است..."

پیام ها:

۱- لازمه ی تقوی، پیروی از انبیا و دوری از اطاعت مسرفان است.

۲- امنیت، اقتصاد و رفاه، اگر با پیروی از رهبر معصوم همراه نباشد، زمینه ی فساد خواهد شد.

۳- انسان در برابر نعمت ها رها نیست، بلکه مسوولیت دارد.

۴- اسرافکار، صلاحیت رهبری جامعه را ندارد.

۵- انبیا در مصرف گرایی مردم حساس بودند.

۶- در برابر سرمایه داران اسرافگر، کرنش نکنید.

۷- تولی و تبری باید با هم باشد.

۸- اسراف، فساد است و اسرافکار، مفسد.

۹- از مرفهان بی درد، امید اصلاح نداشته باشید که اصلاح تنها در سایه ی مکتب انبیاست.

۱۰- اسرافکاران، کار خود را توجیه می کنند و خود را صالح می دانند.

نظارت داشته و درصدد سلامت و بهبود زندگی مردم بودند. دین و برنامه های آن، از زندگی دنیا جدا نیست.

۸- کم کاری هم مثل کم فروشی است و به جای "اموالهم" فرمود: "اشیائهم" تا شامل همه چیز بشود.

۹- ایمان کامل و اقتصاد سالم، تامین کننده ی سعادت دنیا و آخرت است.

۱۰- هشدار و دستورهای انبیا، سراسر خیر است و موجب سعادت انسان می شود.

۱۱- ایمان، ضامن کسب و کار صحیح و عدالت اجتماعی است.

نکات:

۱- خدا را بپرستید.

۲- از طرف خداوند برهان روشن آمد.

۳- در سنجش کیل و وزن، عدل و درستی را پیشه کنید.

۴- کم فروشی نکنید.

۵- در سرزمین خداوند فساد نکنید.

۶- اگر ایمان دارید سعادت شما به این کار بستگی دارد.

مطفیفین ۱/ "ویل للمطفیفین". "وای بر کم فروشان"

پیام ها:

۱- خطر را با کلمات هشدار دهنده اعلام کنید.

۲- مال حرام از راه کم فروشی، عامل سقوط انسان است.

نکته:

قطعا مردمی که از مردم، مالی را از روی ظلم و تجاوز می گیرند هلاک خواهند شد.

رسول گرامی اسلام(ص) عاقبت کم فروشی را قحطی و سختی زندگی و ستم سلطان معرفی می کنند.

امام باقر(ع) از رسول اسلام(ص) نقل می کنند که حضرت فرمود: اگر به پنج چیز رسیدید از آنها به خدا پناه برید... تا اینکه فرمودند: قومی در پیمان و میزان کم نگذاشتند، مگر اینکه به قحطی و سختی زندگی و ستم سلطان گرفتار آمدند.

سوم: اسراف و تبذیر

اسراف عقبای تجاوز از حد است در هر کاری و هر چیزی که در غیر طاعت خدا خرج شود، حتی اگر کم باشد.

ها سرازیر نکنید تا بخشی از اموال مردم را به گناه بخورید، درحالی که خود می دانید(که خلاف می کنید)

رشوه:

رشوه، یکی از گناهان بزرگی است که مفسد اجتماعی متعددی را به دنبال دارد، از جمله: حذف عدالت، یاس و ناامیدی ضعیف، جرأت و جسارت اقویا، فساد و تباهی حاکم و قاضی، از بین رفتن اعتماد عمومی.

با توجه به این آثار و عوارض منفی، در روایات شدیداً از این عمل انتقاد شده است.

رسول اکرم(ص) فرمودند: درآمد حاصل از فروش مردار، سگ، شراب، زنا و رشوه

شفاعت به صاحب رشوه نمی رسد.

در حدیث دیگری می خوانیم: هر حاکمی که نسبت به گرفتاری های مردم بی تفاوت باشد، خداوند لطفش را نسبت به او می پوشاند و اگر هدیه قبول کند تا کار مردم را انجام دهد، در زنجیر است و اگر رشوه بگیرد، مشرک می باشد.

حضرت علی(ع) رشوه گیرنده را از حق ولایت محروم می داند.

حضرت علی(ع) فرمودند: هیچ گروهی گرفتار رشوه نشدند، مگر آنکه گرفتار ترس و اضطراب شدند.

بعضی برای توجیه خلاف خود، نام های

امام فرمود: به خدا سوگند! اگر هفت اقلیم را بر من ببخشند تا پوست جوی را به ناحق از دهان مورچه بگیرم این کار را نخواهم کرد.

شخصی به رسول اکرم(ص) گفت: من متصدی و مسئول کاری هستم، مردم برایم هدایایی می آورند، چگونه است؟ آن حضرت در جواب فرمود: چه شده که عمال ما از هدایا سخن می گویند! آیا اگر در خانه می نشستند کسی به آنان هدیه می داد؟

پیام ها:

۱- مالکیت باید از راه صحیح باشد. مانند: حیات، تجارت، زراعت، صنعت، ارث، هدیه و امثال آن، ولی تصرف از طریق باطل و رشوه

یکسان و حرام است.

امام صادق(ع) رشوه را در حد کفر به خدا می داند.

و رسول خدا(ص) رشوه دهنده و گیرنده و واسطه را لعنت کرد و فرمود: بوی بهشت

مختلف بر رشوه می گذارند، از جمله: هدیه، تحفه، حق الزحمه، چشم روشنی و... شخصی به نام "اشعث بن قیس"، حلویایی به خانه ی علی(ع) به عنوان هدیه آورد تا در محکمه شاید امام به نفع او حکم صادر کند.

ایجاد مالکیت نمی کند.

۲- جامعه در حکم یک پیکر واحد است.

۳- رشوه، حرام است و انسان حق ندارد برای تصاحب اموال مردم رشوه دهد.

۴- اسلام، مردم را مالک اموالشان می داند.

۴- توجه به اخلاص، مساله ای جدی است و باید با تاکید بیان شود، زیرا کار و تلاش بدون انگیزه ی الهی ارزشی ندارد.

۵- پرداخت خالصانه ی زکات، موجب ازدیاد و رشد است.

۶- مومن باید در تشخیص سود و زیان، دنیا و آخرت، فرد و جامعه و جسم و روح را با هم به حساب آورد. (اگرچه در دید مادی پرداخت زکات، مایه ی کمبود مال است ولی با توجه به فقرزدایی از جامعه، دل کندن از دنیا و ذخیره شدن برای آخرت، به سود زکات دهنده است.)

۷- اخلاص، مقام انسان را بالا می برد و به نقطه ی برتر می رساند.

امام صادق (ع) می فرمودند: "پس از شهادت شاهد رباخواری تنبیه می شود. اگر دوباره به رباخواری اقدام کرد باز تنبیه می شود در صورت ارتکاب این جرم در دفعه ی سوم به قتل می رسد.

امیرالمومنین (ع) فرمودند: "رسول خدا ربا و خورنده و فروشنده و خریدار و نویسنده و شاهدان آن را لعن کرده است."

هفتم: فقر

طبق فرمایش حضرت امیرالمومنین (ع) "فقر مرگ بزرگ است"

و رسول گرامی اسلام فرمودند: "نزدیک است که فقر به کفر بیانجامد."

آثار اجتماعی فقر:

۱- انزواء فکری و فرهنگی: نداشتن امکانات تحصیل موجب انزواء فکری و فرهنگی است.

۲- انزواء اجتماعی: حضرت علی (ع) فرمودند: "شخصی که فقیر است در شهر خود نیز غریب است."

۳- انزواء سیاسی: حضرت علی (ع) فرمودند: "فقیر پست و حقیر است نه کلامش را می شنوند و نه قدرش را می دانند."

۴- انزواء حقوقی: امام اول فرمودند: "فقر، شخص زیرک را از بیان دلیلش گنگ می سازد." و "اگر فقیر راستگو باشد او را دروغگو و اگر زهد پیشه باشد او را نادان می خوانند."

۵- انزواء در موطن: "نیازمندی در وطن غریب است."

۶- انزواء دینی: هم اعتقاد را سست می کند و هم در انجام اعمالی مانند حج و زیارات و ... محروم می نماید.

آنها مردم را از حق خود بازداشتند، لذا ناچار شدند حق خویش را (از راه رشوه) خریداری کنند.

دوم اینکه آنها مردم را به باطل سوق دادند و آنان نیز پیروی کردند."

ششم: رباخواری

فخر رازی می گوید: بدان که ربا بر دو نوع است: ربای نسبه و ربای فضل ...

خداوند در قرآن بارها از عمل ربا نهی فرموده است.

آل عمران / ۸۲ "پس کسانی که بعد از این (پیمان محکم) روی برگردانند آنان همان فاسقانند.

نکات:

۱- مومنان ربا نخورند.

۲- از سود حرام بردن از خدا بترسید.

۳- عمل ربا خواری را ترک کنید.

۴- سعادت و رستگاری به نخوردن ربا و تقوا داشتن است.

پیام ها:

۱- پیمان شکن فاسق است.

روم / ۳۹ "و آنچه شما به رسم ربا دادید که بر اموال مردم (رباخواری) افزوده شود، پس نزد خداوند نخواهید یافت و آنچه را به عنوان زکات می پردازید و رضای خدا را می طلبید پس آنان (که چنین کنند پاداشی) چند برابر دارند.

نکات:

۱- سود اضافی به اموال مردم نزد خداوند افزوده نمی شود.

۲- ثواب زکات با شوق و اخلاص چندین برابر می شود.

۳- زکات دهندگان در راه خدا بر دارایی خود می افزایند.

۴- ربا مورد نفرت خداوند است.

پیام ها:

۱- مقدار و کمیت پول مهم نیست انگیزه و هدف پرداخت مهم است.

۲- رشدی که از ربا حاصل شود، کاذب و ظاهری است نه واقعی و نزد خداوند فزونی نخواهد یافت.

۳- امتیاز اسلام در آن است که علاوه بر فقرزدایی از محرومان، رشد معنوی پرداخت کنندگان را نیز در نظر دارد.

۵- لغزش های آگاهانه خطرناک است.

آیه ی ۴۲ / مائده "آنان برای دروغ سازی به دقت گوش می دهند و همواره مال حرام (رشوه و ربا) می خورند، پس اگر (برای داوری) نزد تو آمدند، یا میانشان داوری کن یا از آنان روی بگردان، و اگر از آنان روی بگردانی پس هرگز هیچ زبانی به تو نمی رسد.

نخواهند رساند. و اگر داوری کنی، پس میانش به قسط و عدل قضاوت کن، همانا خداوند دادگران را دوست دارد.

حضرت علی (ع) در ذیل آیه ی شریفه ی ۴۲ مائده فرمود: رشوه خواران کسانی هستند که مشکل مردم را حل نموده و در برابر، هدایای آنان را می پذیرند.

پیام ها:

۱- علمای یهود، رشوه خوار بودند و عوامشان مشتاق شنیدن دروغ.

۲- همزیستی مسلمانان با اهل کتاب، تا حدی بود که آنان برای قضاوت، نزد پیامبر می آمدند.

۳- پیامبر (ص) غیر از مسوولیت نبوت، مسوولیت حکومت نیز داشت.

۴- پیامبران، در امر حکومت و داوری، از طرف خداوند اختیاراتی دارند که طبق صلاحدید عمل کنند.

۵- شعاع حکومت اسلامی، اهل کتاب را نیز در برمی گیرد.

۶- اگر حاکم اسلامی برای داوری بین کشورهای غیر اسلامی انتخاب شد، باید عدالت، جرأت و صراحت را کاملاً مراعات کند.

۷- مسائل نژادی، منطقه ای، تعصب های گروهی، تمایلات شخصی و تهدیدها نباید در قضاوت ها تاثیر بگذارد.

۸- عدالت همیشه و با هر گروه، یک ارزش خدایسند است.

پیامبر اکرم (ص) فرمود: "لعن الله الواشی و المرتشی و الماشی بینهما"

پیامبر اکرم (ص) به علی (ع) فرمودند: یا علی، این مردم پس از من با ثروشان آزمایش می شوند... و شراب را به اسم نبیذ و رشوه را به نام هدیه و... حلال می دانند.

حضرت علی (ع) نیز در نامه ای به یکی از فرماندهان لشکرش می فرمایند:

"اما بعد، هلاکت و بدبختی کسانی که پیش از شما بودند به دو دلیل بود: اول اینکه